

Informatīvais ziņojums

"Par Latvijas Republikas nostāju un tālāko rīcību saistībā ar Eiropas Savienības Tiesas spriedumu lietā C-284/16 *Achmea* ”

Saskaņā ar Ministru kabineta (turpmāk – MK) 2008. gada 2. decembra noteikumu Nr.550 “Kārtība, kādā sagatavo un apstiprina Latvijas Republikas nostājas projektu un nodrošina Latvijas Republikas pārstāvību Eiropas Savienības Tiesā un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas tiesā” 4.6. apakšpunktu, MK 2017. gada 3. maija noteikumu Nr.228 “Pārstāvības nodrošināšanas kārtība starptautisko ieguldījumu strīdu izskatīšanā” 2. punktu un 2009. gada 7. aprīļa noteikumu Nr. 300 "Ministru kabineta kārtības rullis" 59.¹ panta ceturto daļu Tieslietu ministrija (turpmāk – TM) sadarbībā ar Valsts kanceleju (turpmāk – VK) un Ārlietu ministriju (turpmāk – ĀM) ir sagatavojusi un tieslietu ministrs iesniedz izskatīšanai MK informatīvo ziņojumu par Latvijas Republikas (turpmāk – Latvija) nostāju pēc Eiropas Savienības Tiesas (turpmāk – EST) 2018. gada 6. marta pasludinātā sprieduma lietā C-284/16 *Achmea* (Slovākijas Republika pret *Achmea BV*)¹.

Achmea spriedumā EST noteica, ka ieguldījumu veicināšanas un aizsardzības līgumos, kas noslēgti starp Eiropas Savienības dalībvalstīm (turpmāk – intra-EU BIT) ietvertais arbitrāžas mehānisms neatbilst ES autonomijas principam, jo starptautiskie arbitrāžas tribunāli var piemērot Eiropas Savienības tiesības, tomēr tie nevar uzdot prejudiciālus jautājumus, jo tos nevar uzskatīt par Eiropas Savienības tiesību sistēmai piederīgām tiesām. Tas nozīmē, ka EST ieskatā aptuveni 200 intra-EU BIT iekļautās investora-valsts arbitrāžas mehānisma normas neatbilsts Eiropas Savienības tiesībām.

Ņemot vērā, ka *Achmea* lietas seku interpretācija skar būtiskas Latvijas intereses gan esošajās investīciju arbitrāžās, gan attiecībā uz tālāko rīcību saistībā ar intra-ES BIT, gan ir saistītas ar signālu visiem intra-EU investoriem Latvijā un Latvijas investoriem citās Eiropas Savienības dalībvalstīs saistībā ar investīciju aizsardzības vidi Latvijā, ir nepieciešama vienota nostāja par to, kā valsts iekšienē ir interpretējamas *Achmea* lieta sekas.

2015. gadā Latvija jau atzina intra-EU BIT nesaderību ar Eiropas Savienības tiesībām un uzstāja uz Eiropas Komisijas koordinētu un visām dalībvalstīm vienotu pieeju intra-EU BIT denonsēšanā². Tomēr pēc EST sprieduma pasludināšanas ir jālemj par to, kā tieši Latvija interpretē spriedumu un no tā izrietošās sekas.

Šajā informatīvajā ziņojumā ietvertas šādas sadaļas:

Deklasificēts saskaņā ar TM 05.07.2018. vēstules Nr.1-8.1/130-IP 8.punktā minēto

¹ EST 2018. gada 6. marta spriedums lietā C-284/16 *Achmea* ECLI:EU:C:2018:158.

² MK 2015. gada 6. oktobra sēdē atbalstītais informatīvais ziņojums “Par Latvijas nostāju attiecībā uz divpusējo investīciju līgumu sarunām” un MK sēdes protokollēmums (06.10.2015 Nr.53, , 53§, TA-2151-IP)

TMZin_19062018_Achmea

- I. EST sprieduma *Achmea* apraksts;
- II. Latvijas esošās situācijas raksturojums;
- III. EST sprieduma *Achmea* sekas;
- IV. Jaunais strīdu risināšanas mehānisms;
- V. Tiesiskā palāvēība;
- VI. Otru līgumslēdzēju uzrunāšana;
- VII. Priekšlikumi turpmākai darbībai.

I. EST sprieduma *Achmea* apraksts

Vācijas Federatīvās Republikas tiesa 2017. gadā uzdeva EST prejudiciālos jautājumus nacionālās tiesvedības starp Slovākijas Republiku un *Achmea BV* (Nīderlandes Karalistes apdrošināšanas grupa) ietvaros. Slovākijas Republika kā Čehijas un Slovākijas Federatīvās Republikas (Čehoslovākija) tiesību pārmantotāja pārņēma 1991. gada Čehoslovākijas un Nīderlandes līgumu par ieguldījumu veicināšanu un savstarpēju aizsardzību, un 2004. gadā kļuva par Eiropas Savienības dalībvalsti. Minētā līguma līgumslēdzēj puses garantēja aizsardzību otras līgumslēdzēj puses ieguldītāju veiktajiem ieguldījumiem un, saskaņā ar līgumā ietverto strīdu izšķiršanas regulējumu, līgumslēdzēj puses piekrita, ka ar ieguldījumu saistīto strīdu risina starptautiskā šķīrējtiesā, ja sešu mēnešu laikā no dienas, kad viena strīda puse ir vēlējusies strīda neregulējumu sarunu ceļā, izlīgums nav panākts. *Achmea BV* 2008. gadā pret Slovākijas Republiku uzsāka procesu starptautiskā šķīrējtiesā, prasot kompensēt zaudējumus par līguma pārkāpumiem. Proti, Slovākijas Republika ir pretēji līgumā paredzētajam ar likumu aizliegusi no veselības apdrošināšanas darījumiem gūtās peļņas izmaksu. 2012. gadā starptautiskā šķīrējtiesa Slovākijas Republikai piesprieda atlīdzināt zaudējumus. Šķīrējtiesas noteikumi paredzēja sprieduma atcelšanas procesu nacionālajā tiesā un Slovākijas Republika lūdza Vācijas Federatīvās Republikas tiesai spriedumu atcelt. Slovākijas Republika norādīja, ka ar tās pievienošanos Eiropas Savienībai, līgumā ietvertā šķīrējtiesas klauzula ir zaudējusi spēku, jo nav saderīga ar Eiropas Savienības tiesībām, konkrētāk Līguma par Eiropas Savienības darbību (turpmāk – LESD) 244. pantu, 267. pantu un 18. panta pirmajā daļā paredzēto diskriminācijas aizliegumu. Tomēr pirmās instances tiesa prasību noraidīja. Šo lēmumu Slovākijas Republika apstrīdēja Vācijas Federatīvās Republikas tiesā, kas EST uzdeva šādus prejudiciālos jautājumus:

1. Vai LESD 344. pants liedz piemērot tiesisko regulējumu, kas ietverts starp ES dalībvalstīm noslēgtā divpusējā līgumā par ieguldījumu aizsardzību (tā saucamais ES iekšējais BIT līgums) un paredz, ka vienas līgumslēdzējas valsts ieguldītājs strīda gadījumā par ieguldījumiem otrā līgumslēdzējā valstī drīkst pret pēdējo uzsākt procesu šķīrējtiesā, ja līgums par ieguldījumu aizsardzību ir noslēgts pirms vienas līgumslēdzējas valsts pievienošanās ES, bet procesu šķīrējtiesā ir paredzēts uzsākt tikai pēc tam?

TMZin_19062018_Achmea

Ja atbilde uz pirmo jautājumu ir noliedzoša:

2. Vai LESD 267. pants liedz piemērot šādu tiesisko regulējumu?

Ja atbilde uz pirmo un otro jautājumu ir noliedzoša:

Vai LESD 18. panta pirmā daļa liedz piemērot šādu tiesisko regulējumu situācijai, kāda ir atspoguļota pirmajā jautājumā?

Vairākas Eiropas Savienības dalībvalstis, tai skaitā Latvija iestājās EST lietā, paužot savu nostāju. Vācijas Federatīvā Republika, Francijas Republika, Nīderlandes Karaliste, Austrijas Republika un Somijas Republika, kas pamatā ir ieguldītāju izcelsmes valstis un nekad vai reti ir minētas kā atbildētājas šķīrējtiesas procesos, ko ierosinājuši ieguldītāji, savā nostājā pauda, ka šāds strīdu risināšanas mehānisms ir saderīgs ar Eiropas Savienības tiesībām. Savukārt Slovākijas Republika, Čehijas Republika, Igaunijas Republika, Grieķijas Republika, Spānijas Karaliste, Itālijas Republika, Kipras Republika, Ungārija, Polijas Republika, Rumānija un Latvija apgalvoja, ka šāds regulējums nav saderīgs ar Eiropas Savienības tiesībām.

Latvija, piedaloties 2017. gada 15. jūnija EST mutvārdu sēdē, norādīja, ka lietā apskatītā šķīrējtiesas klauzula neatbilst visiem trim minētajiem LESD pantiem, un līdz ar to tās piemērošana ir pretrunā Eiropas Savienības tiesībām.

2018. gada 6. martā EST pasludināja spriedumu, norādot, ka tiesiskais regulējums, kas ietverts starp dalībvalstīm noslēgtos divpusējos līgumus par ieguldījumu aizsardzību, kurš paredz šķīrējtiesu kā strīdu risināšanas mehānismu, nav saderīgs ar Eiropas Savienības tiesībām (LESD 267. un 344. pantu).

II. Latvijas esošās situācijas raksturojums

Latvijai ir noslēgti 43 divpusējie līgumi par ieguldījumu aizsardzību, no kuriem 22 ir intra-EU BIT. Lielākā daļa šo līgumu tika noslēgti 90. gadu sākumā un vidū, kad pārejas uz tirgus ekonomiku procesā ārvalstu investoriem šis bija viens no nozīmīgākajiem investīciju aizsardzības instrumentiem. Pēc Latvijas pievienošanās Eiropas Savienībai 2004. gadā kā galvenais apsvēruma, slēdzot līgumus par ieguldījumu aizsardzību, tika izvirzīts apsvēruma par Latvijas investoru aizsardzību trešajās valstīs, kurās ir paaugstināts risks investīciju aizsardzībai.

Eiropas Komisija, attiecībā uz intra-EU BIT, pirmo reizi 2009. gadā norādīja, ka situācija, kad starp atsevišķām Eiropas Savienības dalībvalstīm pastāv līgumi par ieguldījumu aizsardzību, ir pretrunā Eiropas Savienības tiesībām, proti, tie pieļauj paralēlu jurisdikciju vairāku Eiropas Savienības tirgus pamatprincipu interpretācijā, kas ir ekskluzīva EST kompetence. Eiropas Komisija norāda, ka līgumi par investīciju aizsardzību būtībā nosaka tās pašas tiesības, ko paredz Eiropas Savienības tiesības, bet vienīgā būtiskā atšķirtība ir tieši strīdu risināšanas mehānisms. Eiropas Komisijas ieskatā intra-EU BIT ir novecojuši, jo kopš Eiropas Savienības paplašināšanās tāda veida "papildu" garantijas Eiropas Savienības investoriem nav nepieciešamas, jo Eiropas Savienības tiesības garantē tādu pašu aizsardzības līmeni. Attiecībā uz tiesību aizsardzību, Eiropas Komisija uzskata, ka intra-ES investori to varēs īstenot dalībvalstu tiesās, pamatojoties un nacionālajiem un Eiropas Savienības tiesību aktiem. Arī Latvija

ir paudusi šādu viedokli, uzsākot intra-EU BIT³ denonsēšanas procesu un norādot, ka “turpmāk strīdu izskatīšana būs nacionālo tiesu kompetence saskaņā ar šobrīd spēkā esošajiem Eiropas Savienības normatīviem, kā arī noteiktā pakāpē EST kompetence, piemēram, prejudiciālo nolēmumu procedūras ietvaros”⁴.

2015. gadā Eiropas Komisija pret Eiropas Savienības dalībvalstīm uzsāka formālas procedūras:

- pret 5 dalībvalstīm (Austrijas Republiku, Nīderlandes Karalisti, Rumāniju, Slovākijas Republiku un Zviedrijas Karalisti) tika uzsāktas pārkāpuma procedūras⁵, kuru ietvaros Eiropas Komisija minētajām valstīm lūdza terminēt savā starpā noslēgtos intra-EU BIT. (Iespējams, ka tieši izpildot EST *Achmea* spriedumu, Nīderlandes Karaliste 2018. gada maijā paziņoja, ka denonsēs intra-EU BIT ar Slovākiju, kā arī citām Eiropas Savienības valstīm, tai skaitā Latviju⁶)

- no pārējām dalībvalstīm, tai skaitā Latvijas, Eiropas Savienības pirms pārkāpuma procedūras sistēmas (EU pilot)⁷ ietvaros tika pieprasīta informācija par intra-EU BIT atbilstību Eiropas Savienības tiesībām un gatavību tos denonsēt.

Latvija, atbildot uz Eiropas Komisijas uzdoto jautājumu, EU Pilot sistēmas ietvaros, atzina, ka atsevišķi Latvijas noslēgto intra-EU BIT nosacījumi neatbilst Eiropas Savienības regulējumam un pieļauj paralēlu jurisdikciju par Eiropas Savienības regulējuma tulkošanu. Konkrētāk Latvija norādīja, ka strīdu izskatīšana intra-EU BIT paredzētajā mehānismā ir pretrunā Eiropas Savienības tiesību autonomijas principam, jo pārkāpj LESD 344. pantu. Proti, tas pieļautu šādam arbitražas mehānismam interpretēt Eiropas Savienības tiesības, kas ir ekskluzīva EST kompetence. EST ir noteikusi, ka nacionālajā likumdošanas jomā, kas sakrīt ar dalīto Eiropas Savienības kompetenci, nevar paredzēt augstākus aizsardzības standartus, nekā to paredz Eiropas Savienības tiesības⁸. Līdz ar to intra-EU BIT nevar paredzēt augstākus aizsardzības standartus, nekā to sniedz Eiropas Savienības tiesības.

Latvija arī norādīja, ka ir gatava denonsēt noslēgtos intra-EU BIT, vēlams Eiropas Komisijas atbalstītā, uzraudzītā un koordinētā procesā.

2018. gada 13. aprīlī, pēc EST sprieduma *Achmea* lietā pasludināšanas, VK kopā ar TM un ĀM pārstāvjiem neformāli tikās ar Eiropas Komisijas Juridiskā departamenta pārstāvjiem, apspriežot EST sprieduma iespējamās sekas tajos starptautiskajos ieguldījumu aizsardzības strīdos, kuros par pamatu ir intra-EU BIT vai

³ Šobrīd notiek Latvijas-Čehijas Republikas BIT un Latvijas-Polijas Republikas BIT denonsēšanas process, kur Latvijas puse jau ir pabeigusi nacionālās procedūras. Pēc oficiāla paziņojuma saņemšanas par otro pušu nacionālo procedūru pabeigšanu, abi līgumi tiks denonsēti.

⁴ MK 2015. gada 6. oktobra sēdē atbalstītais informatīvais ziņojums “Par Latvijas nostāju attiecībā uz divpusējo investīciju līgumu sarunām” un MK sēdes protokollēmums (06.10.2015 Nr.53, 53§, TA-2151-IP)

⁵ Eiropas Komisijas 2015. gada 18. jūnija preses relīze, pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5198_en.htm

⁶ Global Arbitration Review, 2 May 2018, “Netherlands to terminate BIT with Slovakia in wake of Achmea.

⁷ EU Pilot 7687/15/FISM

⁸ EST 2014. gada 18. decembra atzinums 2/13, ECLI:EU:C:2014:2475.

TMZin_19062018_Achmea

Eiropas Enerģētikas Hartas nolīgums⁹, ņemot vērā, ka EST spriedums ir saistošs visām Eiropas Savienības dalībvalstīm un tām ir pienākums nodrošināt Eiropas Savienības tiesību ievērošanu.

Latvijai pēc iespējas ātrākā tikšanās ar Eiropas Komisiju šajā jautājumā bija nepieciešama, jo Latvijai šobrīd aktīvā tiesvedības stadijā ir divi intra-EU BIT investīciju strīdi:

- AS Norvik Banka un citi pret Latvijas Republiku (ICSID lieta Nr.ARB/17/47 (Latvijas-Apvienotās Karalistes BIT)), kas šobrīd ir arbitrāžas tribunāla veidošanas stadijā;

- UAB E energia (Lietuva) pret Latvijas Republiku (ICSID lieta Nr.ARB/12/33 (Latvijas-Lietuvas Republikas BIT)), kur labots gala spriedums pieņemts 2018. gada 3. maijā.

Papildus ir sagaidāms, ka drīzumā varētu tikt reģistrēta jauna Eiropas Enerģētikas Hartas nolīguma vai Latvijas Republikas-Vācijas Federatīvās Republikas BIT investīciju strīds.

Eiropas Komisija tikšanās laikā norādīja, ka tās ieskatā EST sprieduma atziņa par arbitrāžas mehānisma neatbilstību Eiropas Savienības tiesībām attiecas uz visiem intra-EU BIT (nevis tikai uz to, kas tika analizēts spriedumā), kā arī uz Eiropas Enerģētikas Hartas nolīgumu. Eiropas Komisija arī uzskata, ka kopš brīža, kad valstis, kuras ir līguma par ieguldījumu aizsardzību līgumslēdzēj puses, iestājās Eiropas Savienībā, valstu piekrišana arbitrāžas mehānismam vairs nav spēkā. Tātad Eiropas Komisijas ieskatā dalībvalstīm ir jāapstrīd visas intra-EU BIT tribunālu jurisdikcijas vai jāiebilst pret šādu tribunālu spriedumu izpildi, lūdzot tos atcelt (atcelšanas procedūra nacionālajās dalībvalstu tiesās nav iespējama ICSID¹⁰ lietās)¹¹. Eiropas Komisija konsekvēnti paliek pie savas 2009. gadā paustās nostājas par to, ka dalībvalstīm intra-EU BIT ir jādenonsē, lai nodrošinātu tiesisko noteiktību par to, ka intra-EU BIT investoriem šis strīdu risināšanas mehānisms nav pieejams.

Ir sagaidāms, ka drīzumā Eiropas Komisija pieprasīs dalībvalstīm terminēt visus intra-EU BIT, sākotnēji lūdzot tām deklarācijas veidā paziņot savu nostāju šajā jautājumā. Eiropas Komisijas ieskatā šādi dalībvalstu deklaratīvi paziņojumi par to, ka intra-EU BIT nav spēkā, būtu rīks, kā risināt pašlaik pastāvošo tiesisko nenoteiktību. Attiecībā uz investoru aizsardzību Eiropas Komisija norāda, ka Eiropas Savienības

⁹ 1994. gada 17. decembra Eiropas Enerģētikas Hartas nolīgums paredz investora-valsts arbitrāžas mehānismu.

¹⁰ *International Centre for Settlement of Investment Disputes* (Starptautiskais Investīciju strīdu izšķiršanas centrs).

¹¹ Dalībvalstis pagaidām to ir darījušas ar dažādām sekmēm, piemēram, Polijas Republika (SCC lietā PL Holdings pret Polijas Republiku) un Spānijas Karaliste (lieta Novenergia pret Spānijas Karalisti) Svea Apelācijas tiesā ir balstījušas uz EST *Achmea* spriedumu un lūgušas atcelt spriedumu (*set-aside*). Spānijas Karalistes lietā tiesa ir pagaidām atlikusi sprieduma izpildīšanu (skat.: *Investment Arbitration Reporter*, May 18, 2018 by Damien Charlotin : Spain Secures Stay of Enforcement of Energy VCharter Treaty Award in Swedish Court")

tiesības tiem garantē tādu pašu aizsardzību kā intra-EU BIT un kā tiesisko aizsardzības līdzekli investori var izmantot dalībvalstu nacionālās tiesas.

Latvijai, ņemot vērā divas aktīvās intra-EU BIT tiesvedības, ir nepieciešams pēc iespējas ātrāk lemt par *Achmea* sprieduma seku interpretāciju un piemērošanu, lai valsts nodrošinātu savas rīcības konsekvētumu, tiesisko noteiktību un reputāciju, kā arī izmantotu vienotu nostāju pārstāvības lietās.

III. EST sprieduma *Achmea* sekas

EST spriedumi ir saistoši visām Eiropas Savienības dalībvalstīm un EST sniegtā tiesību normu un principu interpretācija attiecas uz visiem to piemērotājiem. Lai gan *Achmea* lietā EST analizēja tikai Nīderlandes Karalistes – Slovākijas BIT ietvertu šķīrējtiesas klauzulu, tomēr EST noteica, ka:

“LESD 267. un 344. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tiem ir pretrunā tāda starp dalībvalstīm noslēgtā starptautiskā nolīgumā ietverta tiesību norma kā Līguma starp Nīderlandes Karalisti un Čehijas un Slovākijas Federatīvo Republiku par ieguldījumu veicināšanu un savstarpēju to aizsardzību 8. pants, atbilstoši kurai ieguldītājs no vienas no šīm dalībvalstīm strīda gadījumā par ieguldījumiem otrā dalībvalstī var pret šo pēdējo dalībvalsti uzsākt tiesvedību šķīrējtiesā, kuras kompetencei šī dalībvalsts ir apņēmusies piekrist.”

Eiropas Komisijas ieskatā EST paustā atziņa attiecas uz visiem intra-EU BIT, kā arī uz Eiropas Enerģētikas hartu. Līdz šim pretēju interpretāciju ir pauduši tikai investoru pārstāvji¹², un attiecībā uz *Achmea* lietas nozīmi Eiropas Enerģētikas hartas nolīguma lietā pirmais arbitražas tribunāls, kuram bija jāsniedz viedoklis par šo jautājumu, norādīja, ka *Achmea* sekas neattiecas uz Eiropas Enerģētikas hartas intra-EU piemērošanu¹³.

Ņemot vērā, ka visi intra-EU BIT satur līdzīgu strīdu risināšanas mehānismu, nepastāv pamats uzskatīt, ka EST sniegtā interpretācija attiecas tikai uz Nīderlandes Karalistes-Slovākijas Republikas BIT. Proti, viens no galvenajiem EST argumentiem, atzīstot līdz tam pastāvošo strīdu risināšanas mehānismu par nesaderīgu ar Eiropas Savienības tiesībām, ir tieši šķīrējtiesu nepastāvošā iespēja vērties pie EST ar prejudiciālā nolēmuma lūgumus saskaņā ar LESD 267. pantu¹⁴, un neviena no intra-EU BIT šķīrējtiesām nav apveltīta ar šādām tiesībām un līdz ar to nespēj nodrošināt pareizu

¹² Piemēram, Quinn Emanuel akdvokātu birojs, kurš pārstāv G. Guseļņikovu lietā AS Norvik Banka un citi pret Latvijas Republiku (ICSID lieta Nr.ARB/17/47), pieejams: www.quinnemanuel.com/media/1418711/the-achmea-judgement-ending-intra-eu-investment-treaties.pdf

¹³ Investment Arbitration Reporter, May 17, 2018 by Luke Eric Peterson, “Beechey, Born and Stern agree on FET breach, but not on damages; tribunal opines that recent ECJ judgment has “no bearing upon” Energy Charter Treaty-based claims” ; Investment Arbitration Reporter, May 20, 2018 “In now-public Masdar award, tribunal says Achmea ruling has “no bearing” upon ECT dispute, finds that Spain reneged on specific commitments, but disagrees on appropriateness of discounted cash-flow method”

¹⁴ EST 2018. gada 6. marta spriedums lietā C-284/16 *Achmea* ECLI:EU:C:2018:158, 56. paragrāfs. TMZin_19062018_Achmea

Eiropas Savienības tiesību piemērošanu. Tāda pati argumentācija attiecas arī uz intra-EU Eiropas Enerģētikas hartas nolīguma piemērošanu.

Attiecībā uz mirkli, ar kuru intra-EU BIT ietvertā šķīrējtiesas klauzula nav spēkā, Eiropas Komisija norāda, ka no brīža, kad abas līgumslēdzējpusēs kļuva par Eiropas Savienības dalībvalstīm, vairs nav spēkā to piekrišana šim arbitražas mehānismam. Tā kā visi intra-EU BIT tika noslēgti pirms valstu (vismaz vienas no divām līgumslēdzējām) pievienošanās Eiropas Savienībai, Eiropas Komisija un dažas Eiropas Savienības dalībvalstis ir argumentējušas, ka tas izriet arī no Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām (turpmāk – Vīnes konvencija) 30. panta, kurš nosaka, ka secīgi noslēgtu starptautisko līgumu gadījumā “par to pašu priekšmetu” pirmais noslēgtais ir spēkā tikai tiktāl, ciktāl tā noteikumi ir savienojami ar vēlāko līgumu.¹⁵

Respektīvi līdz ar valstu noslēgtu līgumu par pievienošanos Eiropas Savienībai, (kā vēlāk noslēgtu starptautisko līgumu, kurš attiecas uz to pašu jautājumu) ar kuru valstis sevi pakļāva EST jurisdikcijai, intra-EU BIT ietvertā šķīrējtiesas klauzula nav spēkā.

Līdz Achmea sprieduma pieņemšanai gan neviens arbitražas tribunāls šādus argumentus nav ņēmis vērā un nav saskatījis savas jurisdikcijas trūkumu.

IV. Jaunais strīdu risināšanas mehānisms

II. sadaļā jau tika aprakstīts Eiropas Komisijas un arī Latvijas viedoklis par jauno strīdu risināšanas mehānismu. Proti, tā kā Eiropas Savienība investoriem garantē tādu pašu aizsardzības līmeni, Eiropas Savienības ietvaros strīdu risināšana būtu nacionālo tiesu kompetencē.

Kā jau tika norādīts, viens no EST argumentiem, atzīstot līdz šim pastāvošo strīdu risināšanas mehānismu nesaderīgu ar Eiropas Savienības tiesībām, bija tieši intra-EU BIT šķīrējtiesu nespēja uzdot prejudiciālā nolēmuma lūgumus EST LESD 267. panta ietvaros¹⁶. Nododot šādu strīdu risināšanu dalībvalstu tiesām, tiktu novērsta iepriekšminētā nesaderība ar Eiropas Savienības tiesībām un panākta to vienveidīga piemērošana.

Nemot vērā, ka liela daļa Latvijas noslēgtu BIT ir noslēgti ar trešajām valstīm, nevis Eiropas Savienības dalībvalstīm (intra-EU BIT), ir nepieciešams saprasts, kāds būs jaunais investīciju strīdu risināšanas mehānisms šiem BIT. Līdz šim katram strīdam tika veidots *ad hoc* tribunāls, pārsvarā tribunāla izveidošanas praksi balstot uz Starptautisko Investīciju strīdu izšķiršanas konvenciju¹⁷. 2017. gada septembrī Eiropas Komisija, vēloties nodrošināt lielāku konsekvenci un pārredzamību šādām tiesvedībām, publicēja ieteikumu Padomes lēmumam, ar kuru atļauj sākt sarunas par jaunu konvenciju, ar ko izveidotu daudzpusējo tiesu ieguldījumu strīdu izšķiršanai. Šādas konvencijas izveide tika apspriesta arī Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautiskās tirdzniecības tiesību komisijā (UNCITRAL).

¹⁵ Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 30. panta 3. daļa

¹⁶ *Ibid*

¹⁷ ICSID Convention, 14.10.1966

TMZin_19062018_Achmea

Latvija jau 2017. gadā atbalstīja šādas konvencijas un strīdu risināšanas mehānisma izveidi, paredzot objektīvāku, caurskatāmāku procesu, kurā tiktu stiprināta valsts loma¹⁸.

V. Tiesiskā palāvība

Intra-EU BIT ir divpusēji starptautiski līgumi, kuri paredz materiālās tiesību normas un speciālu strīdu risināšanas mehānismu, kurš līdz brīdim, kamēr līgumi ir denonsēti, teorētiski ir spēkā.

Lai gan Eiropas Savienība nav neviena no intra-EU BIT līgumslēdzējpusēm, tomēr, ņemot vērā, ka intra-EU BIT ir starptautiski līgumi, kuri skar Eiropas Savienības tiesību jautājumus, EST ir tiesības noteikt šo jautājumu tiesisko statusu. Respektīvi, kādai dalībvalstij noslēdzot starptautisku līgumu, kura kādu jautājumu regulē arī Eiropas Savienības tiesības, šie jautājumi ir pakļauti EST kontrolei.

EST savā judikatūrā ir nostiprinājusi šādu apgalvojumu, sniedzot savu viedokli un nosakot tiesisko statusu par starptautiskiem līgumiem, kuru līgumslēdzējpusē tā nav¹⁹.

Jāņem vērā to, ka, lai gan tie ir noslēgti starptautiski līgumi, tomēr abas to līgumslēdzējpusēs (runājot par intra-EU BIT) ir Eiropas Savienības dalībvalstis, kuras līdz ar pievienošanos Eiropas Savienībai ir uzņēmušās sava veida suverenitātes ierobežojums, nosakot, ka Eiropas Savienības tiesības prevalē pār nacionālajām tiesībām. Līdz ar to divu Eiropas Savienības dalībvalstu savstarpējās tiesības, un līdz ar to noslēgtie starptautiskie līgumi, ir pakļauti Eiropas Savienības tiesībām. Un tā kā Eiropas Savienības tiesības interpretē EST, tad tās spriedumi ir saistoši divu dalībvalstu savstarpējām tiesiskajām attiecībām.

Attiecībā uz tiesisko palāvību, kas varētu rasties par strīdu risināšanas mehānismu, kas pastāvēja līdz EST pasludinātajam spriedumam, jānorāda, ka, lai gan tiesiskās palāvības aizsardzības princips ir viens no Eiropas Savienības pamatprincipiem, personai nav pamata tiesiski paļauties, ka tiks saglabāta pašreizējā situācija, tā var tikt grozīta, kompetentajām iestādēm īstenojot savu diskrecionāro varu²⁰.

Tiesiskās palāvības princips nav absolūts, un šajā gadījumā priekšroka dodama tiesiskuma principam. EST ir atzinusi, ka tiesiskās palāvības aizsardzības principa piemērošana nevar tikt attiecināta tiktāl, lai vispārēji tiktu aizliegta jauna tiesiskā regulējuma piemērošana situāciju, kuras ir radušās pirms tam, turpmākām sekām²¹.

Līdz ar to Eiropas Savienības tiesības neaizsargā tiesisko palāvību attiecībā pret regulējumu, kuru EST ir atzinusi par nesaderīgu ar Eiropas Savienības tiesībām un

¹⁸ Ārlietu ministrija 2017. gada decembrī pēc Eiropas Komisijas publicētā ieteikuma sākotnējā pozīcijā pauda idejai atbalstu.

¹⁹ EST 2008. gada 3. septembra spriedums apvienotajās lietās C-402/05 P un C-415/05 P Kadi un Al Barakaat International Foundation pret Eiropas Padomi un Eiropas Komisiju, ECLI:EU:C:2008:461 un EST 2008. gada 3. jūnija spriedums lietā C-308/06 International Association of Independent Tank Owners (Intertanko) un citi pret Secretary of State of Transport, ECLI:EU:C:2008:312.

²⁰ ESR 2004. gada 15. jūlija spriedums apvienotajās lietās C-37/02 un C-38/02 Di Leonardo un Dilexport, ECLI:EU:C:2004:443, 70. punkts.

²¹ Ģenerālvokātes J. Kokotes 2009. gada 22. oktobrī sniegtie secinājumi EST lietā C-378/08 ERG u.c., ECLI:EU:C:2009:650, 64. punkts un atsaucē minētā judikatūra.

TMZin_19062018_Achmea

investori nevar paļauties uz līdz EST sprieduma pasludināšanas mehānisma spēkā esamību.

VI. Otru līgumslēdzēju uzrunāšana

Viens no mehānismiem, kā noskaidrot otras intra-EU BIT līgumslēdzējpuses nostāju par *Achmea* sprieduma sekām, ir uzrunāt konkrēto valsti, izmantojot oficiālu vai neoficiālu komunikācijas formu. Teorētiski abas līgumslēdzējpuses par vienoties arī par savā starpā noslēgtā līguma interpretāciju. Eiropas Komisija ir norādījusi, ka dalībvalstīm ir jāuzstāj uz EST sprieduma sekām visās esošajās intra-EU BIT lietās, apstrīdot intra-EU BIT šķīrējtiesu jurisdikciju.

Latvijai šobrīd aktīvā tiesvedības stadijā ir lietas par Latvijas-Apvienotās Karalistes BIT un Latvijas – Lietuvas Republikas BIT. Tā kā ne Apvienotā Karaliste, ne Lietuvas Republika EST lietā *Achmea* neiestājās nedz sniedzot rakstveida apsvērumus, nedz paužot viedokli mutvārdu sēdē, valstu nostāja nav skaidra.

Lai pēc iespējas ātrāk risinātu jautājumu un uzzinātu Apvienotās Karalistes nostāju, Latvijas Republikas pārstāvja Eiropas Savienības Tiesā birojs neformālā EST aģentu sarakstē vērsās pie Apvienotās Karalistes kolēģiem, jautājot par EST sprieduma interpretāciju. Tika saņemta atbilde, kurā tika norādīts, ka nekādus komentārus viņi par šo nevar sniegt. Tāpat tika norādīts, ka, ņemot vērā BIT būtību, Apvienotās Karalistes valsts institūcijas nepiedalās tās investoru tiesvedībās pret citām valstīm.

Ar Lietuvas Republiku, izmantojot neoficiālo EST aģentu saraksti, tiek plānots sazināties drīzumā.

Otrs veids, kā noskaidrot otras līgumslēdzējpuses nostāju ir sagaidīt, kad Eiropas Komisija oficiāli lūgs dalībvalstīm izdot deklarāciju par *Achmea* sprieduma sekām.

VII. Kopsavilkums

1. EST spriedums *Achmea* attiecas uz visiem noslēgtajiem intra-EU BIT, kā arī uz Eiropas Enerģētikas hartas nolīguma paredzēto strīdu risināšanas mehānismu;
2. Intra-EU BIT paredzētais strīdu risināšanas mehānisms nav spēkā līdz ar Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai, jo tas nav saderīgs ar Eiropas Savienības tiesībām.

VIII. Priekšlikumi

Ņemot vērā informatīvajā ziņojumā izklāstītos secinājumus, priekšlikumi turpmākai darbībai ir šādi:

- 1) Atbalstīt turpmāko intra-EU BIT denonsēšanas procesu, priekšroku dodot vienotam, Eiropas Komisijas/Padomes koordinētām procesam (kopīgas visu Eiropas Savienības dalībvalstu deklarācijas parakstīšanu par intra-EU BIT neatbilstību un nepiemērošanu, kam sekotu daudzpusējs Eiropas Savienības

~~IEROBEŽOTAS PIEEJAMĪBAS NAV KLASIFICĒTS~~

10

dalībvalstu līgums par visu intra-EU BIT vienlaicīgu denonsēšanu, izslēdzot pārejas perioda piemērošanas klauzulu (*sunset clause*).

- 2) Pieņemt zināšanai informatīvajā ziņojumā "Par Latvijas Republikas nostāju un tālāko rīcību saistībā ar Eiropas Savienības Tiesas spriedumu lietā C-284/16 *Achmea*" sniegto informāciju.

Tieslietu ministrs

Dzintars Rasnačs

Sagatavotāji:

Tieslietu ministrija:

E. Petrocka-Petrovska 67036963

Valsts kanceleja:

I. Dubava 67082981

Ārlietu ministrija:

D. Cildermane 67016149

TMZin_19062018_Achmea

~~IEROBEŽOTAS PIEEJAMĪBAS NAV KLASIFICĒTS~~